

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verslagen

Thank you for mentalising

Verslag van

De borderlinepatiënt in dagbehandeling
[Sint Truiden, 5 oktober 2006]

RUDY MEURS

Maar liefst tweehonderd gegadigden werden door een stralende herfstzon vergezeld naar het PZ Sancta Maria in Sint-Truiden. Veel belangstelling ging ongetwijfeld uit naar de centrale spreker Anthony Bateman, die samen met Peter Fonagy de architect is van de mentalization-based treatment. Na een inleiding door Jos Bollen, hoofdgeneesheer van de kliniek, gaf dagvoorzitter Marc Hebbrecht met de nodige trots meteen het woord aan Bateman. Deze Britse analyticus loodste ons vervolgens zeer aantekelijk en gedreven door zijn op mentalisatie gebaseerde behandeling voor borderlinepatiënten in de specifieke context van een dagcentrum. De dagklinische formule is duidelijk effectief voor deze groep patiënten, zo blijkt ondertussen uit onderzoek. Dagbehandeling laat volgens Bateman immers toe de intensiteit van de behandeling zo te doseren dat voor deze patiënten een werkzaam evenwicht gevonden kan worden tussen afhankelijkheid en autonomie. In een residentiële setting daarentegen, waar patiënten vrijwel de klok rond op de afdeling vertoeven, zou hun gehechtheidssysteem sneller overgestimuleerd geraken. Regressie en ondraaglijke angsten worden zo aanhoudend in de hand gewerkt, wat vaak leidt tot vroege drop-out bij patiënten voor wie behandeling net broodnodig is. Deze bekommernis kan volgens Bateman nauwelijks worden onderschat. Vandaar zijn

aanwijzingen voor de kliniek over hoe men zich kan afstemmen op borderlinepatiënten, opdat ze zich blijvend kunnen engageren voor de behandeling en er een werkrelatie opgebouwd kan worden. Dit betekent bijvoorbeeld dat men eerst de nodige aandacht besteedt aan de meest acute noden van de patiënt (op het vlak van wonen, hun financiële situatie, ...), of dat men compromissen durft sluiten wanneer het kader overschreden wordt (zoals te laat komen, cannabisgebruik). Deze laatste kwestie, namelijk hoe een dergelijke flexibiliteit verzoend kan worden met een strikt en duidelijk kader, werd terecht verder geproblematiseerd door Rudi Vermote, die was uitgenodigd als discussant.

Volgens Bateman is bovendien afstemming nodig op de niet-mentaliserende ervaringswijze van deze patiënten, die wordt gekenmerkt door een gebrekkige affectrepresentatie, een overwicht van de psychische equivalentiemodus (gelijkstelling van de mentale ervaring aan de externe realiteit) en een teleologische interpretatiewijze (het gedrag van anderen wordt geïnterpreteerd in termen van het effect ervan). Dit gebrekkige vermogen tot mentaliseren (dit is het vermogen om het gedrag van anderen en zichzelf zowel impliciet als expliciet te begrijpen als zijnde veroorzaakt door psychische toestanden) draagt onvermijdelijk bij tot het falen van deze patiënten op relationeel vlak. Wanneer zij zich hechten, grijpen zij immers terug naar de beschreven primitievere ervaringswijze. Daarom dient de behandeling volgens Bateman in belangrijke mate doordrongen te zijn van een relationele focus en niet zozeer gericht te zijn op de symptomen (zoals automutilatie) *an sich*. Dit vraagt van het team een volgehouden inspanning om te blijven mentaliseren over wat er zich afspeelt op de afdeling. In het bijzonder dient men tijdens

teambesprekingen bedachtzaam te zijn op tekenen die erop kunnen wijzen dat het mentaliseren stukt. Om deze cruciale momenten, «wanneer de passies het denken overheersen», draait het immers voortdurend. Volgens Bateman falen vele behandelingen omdat men zich onvoldoende rekenschap geeft van de gebrekkige capaciteit tot mentaliseren bij borderlinepatiënten. In zijn onderzoek tracht hij deze iatrogene effecten van (klassieke) behandelingswijzen naarstig op te sporen.

Gezien de vragen en reacties uit het publiek, had Bateman zijn toehoorders van diverse pluimage warm weten te maken voor zijn benaderingswijze. Myriam Van Gael, geïnviteerd als tweede disculant, betreurde wel nadrukkelijk dat de niet-verbale therapieën, ondanks hun essentiële belang, onderbelicht blijven in zijn model.

Na de lunch koos ik voor de workshop over groepstherapie, met bijdragen van Bruno Remans en Mark Kinet. Remans bracht vooral een impressie van zijn rijke ervaring met groepstherapie in drie verschillende settings: ambulante, op een psychiatrische afdeling in een algemeen ziekenhuis en in een dagcentrum. Het werd duidelijk hoe hij vanuit psychodynamisch oogpunt op heel verscheiden terreinen zinvol werk verricht. In zijn theoretische reflecties bewandelde de spreker echter nogal platgetreden paden waardoor ik me weinig uitgedaagd voelde mee na te denken.

Kinet titelde zijn lezing met een knipoog naar Lacan *De groep bestaat niet*. Met verve beargumenteerde hij dan ook te behoren tot diegenen die psychoanalyse *in* de groep bedrijven en niet *van* de groep. Kinet beschouwt de groep als een imaginaire, defensieve formatie waar niet in meegegaan mag worden, maar die daarentegen beluisterd moet worden als het toneel waarop de innerlijke wereld verschijnt. In de praxis leiden groepsdynamische duidingen tot een reïficatie van de groep, wat een waar-

achtig psychoanalytisch proces van ieder individu afzonderlijk in de weg staat. Kinet verwees vooral naar de inzichten van Freud, Bion en Anzieu over groepsfenomenen, omdat deze volgens hem onontbeerlijk zijn wanneer men als analyticus met groepen werkt.

Kinet merkte nog op dat het vandaag een D-day genoemd mocht worden met Bateman en Fonagy in de rol van de geallieerden. Zij hebben de psychoanalyse immers weer springlevend gemaakt in het landschap van de psychiatrie en daar is hun plotse heiligverklaring wellicht niet vreemd aan. In de discussie met de zaal drong zich wel de vraag op hoe de benadering van Bateman en Fonagy zich verhoudt tot het psychoanalytische proces van de patiënt. Ik begreep dat men zich in een mentaliserende houding vooral richt op het psychische proces bij de patiënt en niet zozeer op de psychische inhouden of representaties. Refererend naar een bionaanse opvatting van mentalisatie opperde Vermote dat de mentaliserende aanpak van Bateman en Fonagy in zekere zin opgevat zou kunnen worden als een manier «for creating a psychoanalytic patient». En hiermee was aan deze inspirerende dag een orgelpunt gezet dat onze geest open houdt voor hetgeen er aan het mentalization-based treatment model ontsnapt.

Het boek dat binnenkort van deze studiedag zal verschijnen, wil ik alvast warm aanbevelen.

Literatuur

- BATEMAN, A. & FONAGY, P. (2004). *Psychotherapy for borderline personality disorder — a mentalization-based treatment*. Oxford: Oxford University Press.
- BATEMAN, A. & FONAGY, P. (2006). *Mentalization-based treatment for borderline personality disorder — a practical guide*. Oxford: Oxford University Press.